

Col·legi Turó
Departament de Batxillerat
Sr. Xavier Olloqui

ESTUDI ARQUITECTÒNIC DE CAL CADERNAL

Realitzat per: **Borja Creus Tornero**
Data d'entrega: **8 de gener de 2004**

ÍNDIX

1. Introducció	Pàg.2
2. Objectius	Pàg.3
3. El poble de Salomó	Pàg.4
3.1 Ubicació i forma de vida	Pàg.4
3.2 Història del municipi	Pàg.5
4. La família Nin	Pàg.7
4.1 Els Nin i el Sant Crist de Salomó	Pàg.7
4.2 Els Nin un llinatge ennoblit	Pàg.10
5. Breu història de Cal Cadernal	Pàg.13
6. La muralla de Cal Cadernal	Pàg.14
6.1 Descripció	Pàg.14
6.2 Cronologia	Pàg.15
7. Estudio arquitectònic de Cal Cadernal	Pàg.17
7.1 Descripció	Pàg.17
7.2 Façanes	Pàg.17
7.3 Planta baixa	Pàg.19
7.4 1er pis	Pàg.20
7.5 Cobertes	Pàg.22
8. Vestigis artístics de Cal Cadernal	Pàg.23
8.1 Metodologia	Pàg.23
8.2 Treballs realitzats	Pàg.23
8.3 Resultats	Pàg.23
9. Restauració	Pàg.26
9.1 Restauració interior	Pàg.26
9.2 Restauració dels voltants	Pàg.27
10. Conclusions	Pàg.28
11. Abstract	Pág.30
12. Bibliografia	Pàg.31
13. Annexo	

1. INTRODUCCIÓ.

El fet de que hagi escollit aquest tema per al meu treball de recerca és degut a les arrels "salomonenques" de la família Creus i la participació del meu pare en les tasques de reconstrucció i rehabilitació de la zona del complex de Cal Cadernal. Una altra de les causes és la gran importància del llinatge dels Nin, ex propietaris de la casa, a la història de la vila. Un altre factor que m'ha portat a l'elecció d'aquest tema és el rerafons arquitectònic del treball.

M'han estat de gran ajuda totes les facilitats que m'han donat per poder visitar Cal Cadernal i la gran implicació de l'Ajuntament de Salomó. També he pogut recopilar molta informació. Una altra font d'informació han estat els molts escrits i fotografies que va deixar el meu avi, ex alcalde de Salomó, sobre la història del poble. Altres de les activitats que he dut a terme per recopilar informació sobre aquest tema va ser anar a veure el Ball del Sant Crist ", obra teatral, protagonitzada per gent del poble, que explica la història de Josep Nin, que va salvar la població de les males collites de l'època.

Però no tot han estat facilitats. Em va impactar especialment, que tot i la gran afluència de públic a les representacions del Ball del Sant Crist i la importància que se li atorga a Cal Cadernal aquest any, la informació que es pot trobar a Internet sobre aquest tema és pràcticament nul·la .

2. OBJECTIUS.

Els objectius que m'he marcat i que m'han portat a l'elecció d'aquest tema:

- Aprofundir una mica més en la història de Salomó, recopilant informació a l'Ajuntament, l'arxiu històric i alguns apunts familiars.

- Estudiant la corrent històrica i arquitectònica de la casa, m'agradaria col·locar-la en alguna època de la història.

- Estudiar el pla de reformes que es duran a terme a l'edifici, i estudiar les conseqüències que comporta.

- Ajudar al poble de Salomó a donar-se a conèixer una mica més.

3. EL POBLE DE SALOMÓ.

3.1 Ubicació i forma de vida.

Salomó és un municipi proper a Tarragona ubicat al centre d'un triangle format per tres capitals comarcals: Tarragona, Valls i el Vendrell. Malgrat la seva proximitat a la costa, a 12 km. de Torredembarra i Tamarit, el municipi és d'interior.

El terme municipal s'assenta sobre una superfície de 12,1 Km. 2. Té una gran xarxa d'infraestructures, com poden ser les carreteres comarcals 202 i 204, línia de ferrocarril, gasoducte que comunica Martorell amb Tarragona i una línia elèctrica d'alta tensió.

La majoria dels habitants de Salomó viuen de l'agricultura, especialment de la vinya i de l'oliva. La Cooperativa Agrícola de Santa Maria de Salomó, fundada el 1962, està dotada dels equipaments més moderns per a l'elaboració de vi i oli.

Però no es pot dir que a Salomó tot sigui agricultura. La història industrial més recent ve marcada per la fàbrica tèxtil que no va poder resistir la crisi del sector. L'activitat industrial i de serveis d'ara són els tradicionals (mestres d'obra, mecànica, ...), una fàbrica de pintures, un taller de confecció de roba de bany, un magatzem expositor de mobles, un escorxador industrial de conills, així com els restaurants i establiments que ho subministren.

Salomó és conegut especialment pels seves "calçotades". Aquest plat típic de la gastronomia catalana es pot degustar des de desembre fins al febrer. També és l'època en la qual hi ha més bullici de gent al poble. Cada cap de setmana tots els restaurants de la localitat solen omplir.

Tot i que el poble de Salomó té un cens de 410 hab., el poble destaca per l'activitat cultural que desenvolupa. Això es plasma en la representació d'un auto sacramental anomenat "Ball del Sant Crist de Salomó", les arrels del qual són centenàries. Són representacions de caràcter anual i es pot assistir a veure'l tots els diumenges del mes de maig. El personatge principal és Josep Nin amo de la casa Cal

Cadernal, eix central al voltant del qual gira la meua feina. Aquesta representació va ser mereixedora de la distinció de Festa Tradicional d'Interès Nacional l'any 1999.

3.2 Història del municipi.

El terme ja va ser poblat a la prehistòria, com demostren els importants vestigis de la Cova Fonda ", o de Vergerars, amb restes materials del neolític i dels primers metalls del tercer mil·lenni abans de Crist. Els documents escrits més antics daten de finals del segle X i principis del XI, en els quals Salomó forma part del terme de Castellví de la Marca.

L'any 1214 Guillema de Castellvell feia donació d'honor de Salomó al priorat de Santa Maria de Banyeres, que va exercir el senyoriu fins les desamortitzacions del segle XIX, compartida amb la casa de Copons al segle XVI. El monestir de Santes Creus, d'altra banda, tenia el senyoriu sobre la Polla-rossa i de les Solanes, actualment integrades en el municipi de Salomó.

En els segles XII i XIV, els reis Jaume I i Joan I van posar el municipi sota la seva protecció.

Durant la guerra del Francès, va ser lloc de aquarterament de les tropes de la resistència i, més tard, durant les guerres carlines, va ser escenari de lluites entre ambdues forces durant la 3ª Guerra.

A finals del segle XIX, Salomó es va veure afectat per una epidèmia de còlera i per una plaga de la fil·loxera que exterminar les vinyes catalanes. Ambdós desastres van fer disminuir la població, parcialment compensada per la presència del ferrocarril.

Entre els anys 1880-1882 es va construir la via fèrria, que va contribuir a dinamitzar l'economia del poble en facilitar la comercialització dels seus productes.

La celebració més rellevant és la festa Major de Salomó. La litúrgia celebra la Santa Creu el dia 3 de maig, en honor al Sant Crist, patró de la vila, amb la tradicional benedicció de la coca, o Pa Beneit, durant l'ofici.

El 16 d'agost es celebra la festa votiva de Sant Roc, protector de les epidèmies i de la pesta, instituïda pel consistori per la intercessió del Sant durant la còlera de 1885.

4. LA FAMÍLIA NIN.

4.1 Els Nin i el Sant Crist de Salomó.

Explica la llegenda que el mercader Josep Nin, un dels membres del llinatge, va rescatar la imatge d'un Crist Crucificat que tenia al seu poder un comerciant musulmà a Alger. Josep Nin havia viatjat al nord d'Àfrica en busca de blat per tal de pal·liar els efectes de les males collites sobre la població, després de les adversitats climatològiques que havien afectat a la comarca. El destí va creuar a Josep Nin amb el crucifix, el rescat del qual es va convertir en objectiu prioritari del mercader de Salomó. Aconseguir aquest amb gran esforç, va ser conduït a Salomó, on va esdevenir el patró de la Vila.

L'adquisició, segons explica la llegenda, es va produir després d'un miracle. Mohamed, el mercader algerià, no volia desprendre's de la imatge i només va accedir mitjançant el pagament d'una quantitat de monedes de plata equivalent al pes del Crucifix.

La balança es va equilibrar en arribar a les trenta monedes, i per aquesta raó, l'algerià es va sentir estafat i enganyat adduint pràctiques de bruixeria. La mediació del sultà va ser clau per tal que Josep Nin es fes amb el Crist ; fou seguidament embarcat, no sense un últim esforç de Mohamed per impedir-ho. Sense més contratemps, fou conduït a les platges d'Altafulla, des d'on fou traslladat a Salomó.

Va néixer l'aurèola d'una imatge prodigiosa i que obrava miracles ; va convertir a Salomó en un important focus de fervent devoció, i també d'atracció de peregrins.

Aquests procedien, majoritàriament, de les comarques del Penedès i del Camp de Tarragona, en especial dels pobles del litoral. El fervor religiós que va despertar la imatge, reflectit en contínues romeries, està ben constatat a la documentació, així com en nombrosos textos gravats a les parets de la capella del Sant Crist, a l'Església Parroquial de Salomó.

Sens dubte, la narració es una barreja entre episodis llegendaris i els fets històrics, no obstant resulta impossible distingir amb absoluta precisió ambdós fenòmens. Potser, es poden posar en dubte el viatge a Alger i les circumstàncies que van rodejar el rescat de la imatge, però per una altra banda, és inqüestionable l'existència de la família Nin, així com també la presència d'un crucifix a la Capella, encara provisional, a l'església de Salomó, segons posen de manifest els documents d'arxiu (Arxiu Diocesà de Barcelona).

A partir d'aquestes dates –segona meitat del segle XVI- el Crist de Salomó fou el centre neuràlgic d'una intensa activitat que va arribar a diferents facetes, a més de la social, ja comentada. Es van instituir capellanies i es va fundar una confraria: la “Confraria del Sant Crist de Salomó”, els estatuts de la qual –que es conserven a l'actualitat- foren aprovats pel bisbe de Barcelona l'any 1691. En ells, s'especifiquen, la instauració de la festa patronal –el dia del la Santa Creu, el 3 de maig, que va donar lloc a l'origen de la Festa Major de Salomó, les condicions per l'admissió dels confreres i l'estructura interna de la institució, amb els càrrecs i les funcions de cadascú.

El crucifix va servir també per a projectar una intensa activitat literària i artística, probablement a partir de les iniciatives de la confraria. La tradició popular es va traduir, en primer lloc, en la composició d'uns goigs en honor al Sant Crist de Salomó (Goigs al Sant Crist de Salomó). Els primers exemplars impresos daten de mitjans del segle XVIII. La demanda es va traduir en un gran nombre d'impremtes : 35 edicions fins a la data. La lletra dels goigs resumeix la tradició del rescat miraculós.

Aquesta narració fou adaptada per a ser representada com una obra dramàtica. Al Penedès i al Camp de Tarragona, igual que en d'altres regions i comarques de la Península, les representacions de les vides de sants reben el nom de balls parlats perquè reuneixen a l'escena quadres teatralitzats amb música i dansa. L'exemplar més antic del Ball del Sant Crist de Salomó és un manuscrit datat al 1843, copiat, al mateix temps, d'un original compost poc abans per l'autor Vallès Marc Fuster.

L'activitat artística entorn al Sant Crist es va centrar en la capella, erigida en el seu honor, entre els anys 1708 i 1715. Destaca, en primer lloc, per la seva arquitectura. Per a la seva construcció es va utilitzar l'ala sud del mateix temple parroquial. La planta és de creu grega i està coberta per una gran cúpula semiesfèrica, rematada per una llanterna octogonal per on entra la llum. A les petxines es van esculpir grans efígies dels quatre evangelistes, representades pels animals amb els que s'identificaven.

El conjunt estava decorat amb un esplèndid retaule, presidit pel Crucifix i adornat amb cortinatges i columnes salomòniques, segons l'estil barroc imperant en aquella època. La resta de l'edifici es completava amb una decoració floral al fresc i, sobretot, una important col·lecció de teles a l'oli, obra del pintor vallenc Jaume Pons i Monravà, adscrit a l'escola tenebrista del barroc espanyol, format artísticament a Itàlia i inspirat en l'obra pictòrica del Greco.

Durant els disturbis revolucionaris del 1936, la capella, com la resta de l'església, fou assaltada i incendiada. La imatge fou destruïda, així com les pintures de la part baixa de les parets laterals. La imatge fou reposada i el conjunt restaurat.

La devoció continuà i Salomó no va perdre el seu caire de centre de pelegrinatge durant les dècades següents, en especial, els anys en que es representava el Ball del Sant Crist. Aquest acte sacramental mai ha deixat d'escenificar-se, però des de l'any 1972, les representacions són de caràcter anual i constitueixen el motiu d'atracció per a un gran nombre d'espectadors. Aquest fet, que es repeteix consecutivament cada any durant els diumenges de maig, recorda i reviu, d'alguna manera, les antigues peregrinacions.

No hi ha dubte, doncs, que la llegenda ha condicionat en bona part la història de la vila de Salomó, i que en aquesta llegenda i en aquesta història hi ha uns protagonistes indiscutibles, amb arrels centenàries : la casa Nin. La seva vinculació fou tant profunda que van triar la nau central de l'església com a panteó pel repòs etern dels seus membres. A més, es van comprometre a alimentar perpètuament una llàntia en honor al Sant Crist amb oli de les seves collites. I aquest compromís es va fer extensiu als descendents i a qui en un futur pertanyés la casa. En aquest sentit, el document de venda del patrimoni dels Nin als Fontanilles, l'any 1709, reproduïx aquesta clàusula ;

diu textualment : “ Que sàpiga el comprador que a més de censos, delmes, tasques i altres càrrecs, ha de mantenir en combustió, dia i nit, la làmpada situada davant la imatge del Sant Crist, a la capella edificada i construïda a l'església parroquial de Salomó, tal com el difunt Joan de Nin i els avantpassats ha fet, del seu propi oli, així sigui per obligació, devoció o qualsevol altre motiu”.

4.2 Els Nin un llinatge ennoblit.

La destrucció total de l'Arxiu Parroquial de Salomó el 1936 impedeix, pel moment, posseir dades de la família Nin anteriors a l'any 1594, data de composició del primer llibre de vedells. Encara que, es pot afirmar que, en aquells temps, estava sòlidament arrelada a la població. Els declarants del llibre de vedells eren Paula Nin i Joan Nin, vídua i fill respectivament, de Francesc Nin. Els senyors del terme havien atorgat al caps de família del llinatge el càrrec de batlles perpetus – és a dir, administradors del bens i rendes senyorials a al demarcació. La funció es transmetia de pares a fills i és una prova evident del prestigi i el privilegi adquirit. A més, figuren com a principals terratinents en acumulat un elevat percentatge de les terres declarades: 19 immobles entre cases , almàsseres i molins – instruments solament a l'abast dels privilegiats, i generadors de quantioses rendes – mostren encara més, el potencial de la casa Nin a finals del segle XVI.

Als decennis posteriors aquesta posició es va consolidar i desenvolupar considerablement, en especial, a partir de mitjans del segle XVII. Els llibres de vedells així ho manifesten. El patrimoni rústic dels Nin havia arribat a una superfície que superava les 200 hectàrees al 1665.

Aquesta ascensió en l'aspecte material va tenir la seva correspondència social quan, el 10 de març de 1679, el rei Carles III d'Àustria atorgava a Joan de Nin i Vidal la dignitat de cavaller.

El títol es transmetia hereditàriament per via directa i masculina. Ignorem la naturalesa dels mèrits adquirits per Joan de Nin per accedir a tant destacada distinció. Al document de concessió consta explícitament l'afecte i devoció del llinatge cap a la corona segons l'informe del marques de Leganés, cosí del rei i lloctinent, i capità general del Principat de Catalunya. El 4 de novembre de 1678, el rei, mitjançant la

Cancelleria d'Aragó, va ordenar per carta al noble Diego de Vidal i Argás, de Tarragona, la investidura de la faixa d'honor militar a Joan Nin i Vidal. La cerimònia es va celebrar el 21 de desembre del mateix any, a l'espera de la definitiva aprovació real, la que va tenir lloc al març del l'any següent.

La investidura implicava la concessió d'un escut d'armes que podia ser exhibit en qualsevol circumstància i situació. Es descriu d'aquesta manera: la part superior tenen forma quadrada i l'inferior ovalada; es divideix en quatre quarts. A dalt a la dreta, en camp d'or, es pot veure un nen de color natural (nin, en català antic, significa nen); a la esquerra, una muntanya verda amb una creu de San Antoni, ceruli en camp de plata; sota, a ma dreta, es mostra una làmpada de plata, coneguda vulgarment com aranya, en camp de cera (la làmpada d'aquestes característiques era designada amb el nom de Salomó, el nom de la vila); a l'esquerra, un arbre verd en camp blau cel. El vèrtex el formava un elm de color ferros rodejat de rossinyols.

El rei comunica i ordena a tots el oficials reals i súbdits de qualsevol dignitat la prohibició d'alterar aquesta disposició sota multa de 1000 florins d'or, i disposa que els senyors jurisdiccional de Salomó no podran vendre les propietats de la família Nin sense el seu consentiment.

Al llibre de vedells de 1704, Joan de Nin es qualificat de “magnífic i cavaller”, i d'acord em la dignitat, abandonava tota activitat per a passar a viure exclusivament de les rendes. Així, deixa de ser batlle senyorial i amplia encara més el seu patrimoni rústic mitjançant compres; té la tercera part de tota la superfície del terme i manté la gestió dels molins fariners i les almàsseres.

El dia 19 de setembre de l'any 1702, Joan Nin i Vidal redactà el seu últim testament a la seva casa de Salomó, davant de Andreu Ferrer, notari de Valls. Aquest document permetia reconstruir al complet el grup familiar , per suposat, conèixer les últimes voluntats del testador el destí dels seus bens. Va disposar ser enterrat a l'església parroquial de Salomó, al panteó dels seus avantpassats i va repartir el seus bens entre les seves tres filles. Al no tenir successió masculina, el llinatge dels nin es va truncar amb la mort del membre que havia aconseguit fer-lo arribar fins a la noblesa.

La mort de Joan Nin va succeir el 28 d'agost de 1707 a Salomó. La vídua Maria Nin i Morenes va rebre l'usufructua dels bens, mentre la seva filla Teresa es convertia en l'hereva universal. Aquesta s'havia casat amb Ramon Ravella, veí de la localitat de Ordal, parròquia de Sant Pere de Subirats (Barcelona).

El dia 7 d'agost de 1709, Ramon Ravella, com a procurador de Maria de Nin i Morenes i de la seva esposa Teresa, va vendre el conjunt de l'herència - és a dir, cases, terres, molins, drets i rendes, que els Nin tenien als termes de Salomó i Montferri al noble Manuel de Fontanillas, ciutadà honrat de Barcelona, veí de Torredembarra, qui va pagar la rellevant quantitat de 12.810 lliures de Barcelona. La venda es va dur a terme amb la finalitat de fer front als deutes de la família, garantir la devolució dels préstecs i aixecar les hipoteques, segons fa constar el document de transacció, redactat per Josep Güell, notari de Barcelona.

5. BREU HISTÒRIA DE CAL CADERNAL.

L'edifici de Cal Cadernal és sens dubte un dels conjunts constructius més importants de la població. Aquesta importància es deu a la seva vinculació amb el llinatge dels Nin.

Els primers arxius, anomenats llibres de vedells, en què es descriu la casa daten del segle XVI. L'ús d'aquesta construcció era merament d'habitatge per a la família Nin. En aquesta època Salomó estava sota la jurisdicció del llinatge dels Copons. Els membres de la família Nin exercia el càrrec de ball.

En aquests fitxers els Nin consten com una família de pagesos. La casa consta d'un corral adossat, un freginal, més tard ampliaran el perímetre total de l'immoble. La primera vegada que es declara tot l'immoble i solars com un conjunt és en 1665.

El 10 de març de 1679, el rei Carles II d'Àustria, atorgava a Joan Nin Vidal la dignitat de cavaller, fent hereditari d'aquest títol als seus descendents. La investidura del títol implicava la concessió del corresponent escut d'armes.

El 1704 conforme a la seva dignitat de "magnífic i cavaller" Joan Nin deixa d'exercir el càrrec de batlle senyorial, però continua gestionant el molí d'oli i el molí de Pier, situat a la vora de la riu Gaia. La descripció de la casa que es fa al capbreu coincideix exactament amb la disposició actual de la casa, malgrat l'evident canvi funcional que se'ls hagi pogut assignar.

6. LA MURALLA DE CAL CADERNAL.

La casa de Cal Cadernal està rodejada per una muralla que tanca els terrenys al voltant de la mansió i, a la vegada, una part significativa del sector occidental de la vila. La muralla reforça encara més el caire defensiu d'aquest accident natural.

6.1 Descripció

La muralla de Cal Cadernal és una estructura amb base de maçoneria i cos superior de paret que limita la finca, situant-se en un desnivell artificial entre els terrenys de la propietat i el camí que discorre al peu del torrent.

El mur té una longitud de 192 metres. L'alçada mitja des de l'interior de la finca és de 1.50 metres, arribant a mesurar més de 2.5 en alguns punts; a l'exterior pot arribar als 3.00 metres.

La cementació es va construir directament sobre el nivell geològic, i consisteix en una estructura de maçoneria unida amb morter de cal, amb una alçada que pot arribar als dos metres per a evitar que la filtració de la humitat pugui deteriorar el cos superior de paret. Sobre aquesta base, es va construir un segon cos de paret, tècnica constructiva també utilitzada a l'obra de Cal Cadernal i molt utilitzada a l'arquitectura catalana d'època medieval i moderna, tant en construccions senzilles dedicades a residències, com en edificis religiosos, palaus i fortificacions.

La construcció d'estructures de tàpia, precisa uns coneixements tècnics específics que permeten l'aixecament d'estructures arquitectòniques de dimensions considerables, com poden ser palaus o muralles i castells. La meticulositat del treball es compensa per la rapidesa en l'execució, el cost econòmic baix i la durada de l'obra, sempre i quan s'eviti una excessiva humitat.

1 maçoneria: obra feta amb pedres sense llaurar i subjectes amb argamassa.

2 morter de calç: massa constituïda d'aigua, conglomerant-se, sorra i en aquest cas cal utilitzat en les antigues construccions.

A la muralla de cal Cadernal hem pogut observar que la part construïda amb tàpia té una alçada aproximada d'un metre, y s'aixecà mitjançant tramats d'encofrats regulars (tapiats) de 1.85 metres de longitud per 92 centímetres de alçada, amb una amplada mitja de 52 centímetres. Les emprentes deixades per les tàpies mostren que es composaven de tres taulons de fusta per cada costat.

L'existència d'algunes zones amb pèrdua de material ens ha permès observar les característiques de la secció de la tàpia. Esta conformada per una sèrie de capes d'uns deu centímetres de gruix, que es corresponen a les tacades de terra maçonada que es van anar dipositant pels operaris amb la finalitat d'alçar la corresponent tapiada. També s'ha pogut observar que les cares de la tapiada, els paraments, es protegiren amb una capa de morter de cal mitjançant el següent procediment constructiu: s'instal·lava l'encofrat en posició horitzontal i seguidament s'aplicava una capa de morter de cal a l'interior, que seria l'arrebossat de la tapiada que s'anava aixecant en capes successives abans que l'anomenat arrebossat s'eixugués, de manera que s'aconseguia una major adherència entre l'interior de la tàpia i les capes de protecció.

El mur de tàpia estava rematat amb un senzill caneló consistent en un aplacat de llosetes irregulars de pedra calcària sobre el qual es va aplicar una capa de morter, amb una secció convexa que impermeabilitzava la cara superior del mur. La decoració de l'estructura es realitzà mitjançant merlets de maçoneria revocada, de perfil esglaonat, amb unes dimensions de 80 centímetres de longitud, per 60 d'alçada i una amplada d'uns 40 centímetres.

6.2 Cronologia

No disposem dels documents de contracte d'obres, pel que resulta impossible establir la cronologia de la construcció de la muralla amb precisió. No obstant, una sèrie d'indicadors indirectes permeten proposar una cronologia aproximada.

3 canelons: dispositiu per evitar la filtració de l'aigua entre les juntures d'una obra.

La tècnica constructiva de la muralla de Cal Cadernal era molt utilitzada al segle XVII. Disposem, a més, d'un cas particular molt revelador a la muralla que tancava els horts del monestir de Santes Creus. La similitud entre els dos llenços és extraordinària ja que només es distingeixen diferències de rang menor en les mesures i en la finesa de l'execució i els acabats. El mur del monestir dona la sensació de més robustesa, mentre que el de Salomó és més àgil i esvelt. Se'ns dubte, aquests detalls poden derivar d'una mera qüestió de pressupost i no invaliden per a res l'exercici comparatiu. El contracte d'obres de la muralla de Santes Creus es va formalitzar entre l'abat i altres dignitats del monestir i Pere Porta, mestre d'obres de la localitat tarragonina de Bràfim. En el document, datat a finals de 1621, es detallen les característiques tècniques i les mesures de la muralla, així com el pressupost, que ascendeix a 40 lliures que es farien efectives en tres terminis.

Per una altra banda, és molt probable que el mur de Salomó s'aixequés simultàniament en una de les últimes reformes de que fou objecte la mansió de Can Cadernal cap a mitjans del segle XVII, coincidint amb l'esplendor de la família i l'ascensió de Joan de Nin i Vidal al rang de cavaller.

Així doncs, el patró arquitectònic utilitzat - molt comú en un període determinat, el procediment comparatiu com un cas concret datat i el context històric familiar i local, permeten situar la construcció de la muralla de Cal Cadernal entre el primer i el tercer quart del segle XVII.

7 ESTUDI ARQUITECTÒNIC DE CAL CADERNAL.

7.1 Descripció

Cal Cadernal, antic casalot dels Nin a Salomó és un gran edifici que es troba al carrer Josep Nin, antigament, carrer de Vilafranca.

Mostra una gran façana en el vial i es compon d'una gran construcció que es divideix en tres cossos, i a la cara oposada, una àmplia extensió de terreny, relacionada amb el farraginal dels cabrers d'època moderna, amb un conjunt de construccions d'ús agrícola.

La construcció ha sofert moltes modificacions, com, reparacions, retocs, compartiments, reformes, emblanquinades, etc, que impedeixen reconstruir la seva evolució. Els treballs de rehabilitació permetran reconstruir l'evolució de l'edifici d'una manera molt més correcta.

El cos principal de l'edifici està format per una estructura de planta baixa, planta pis i golfes, i al costat sud, una talaia (veure annex 1) decorada amb un rellotge de sol (veure annex 2). A aquesta talaia se li va adossar un altre edifici, molt més modern (segles XIX-XX), la seva planta baixa estava dedicada a la producció d'oli, a més a més tenia un vestíbul i la caixa de les escales que accedia a la planta pis, dedicat a l'habitatge dels anteriors propietaris.

7.2 Façanes

La façana exterior de Cal Cadernal mostra una distribució tradicional en la part més antiga, de manera que es pot observar l'existència d'un portal d'accés amb arc de mig punt. Posteriorment, es mutila part del sotavolta per convertir-lo en un arc escarser. També s'aprecia una obertura per l'entrada de portes a la dreta del portal.

4 Farraginal: terrenys on es sembra.

5 Llibres de vedells: llibre en el que antigament es tenien assentades les pertinences.

6 Talaia: Torre situada en un lloc alt per vigilància.

7 Sotavolta: Superfície inferior visible d'un arc o volta.

Al sector de la talaia, hi ha una porta amb arc escarser que dona accés al vestíbul de l'ampliació dels segles XIX-XX.

La planta pis té quatre grans finestral balconades de tradició gòtic - renaixentista. A la talaia, van obrir un balcó en època contemporània, i, a l'annex sud, una finestra. A les golfes hi havia diverses obertures de ventilació. Damunt d'aquestes es pot apreciar una gran volada de peces ceràmiques combinades (teules, maó massissos), tant a l'edifici principal com a la torre. Aquest aler fa d'enllaç entre la façana i la teulada. La façana principal va ser revocada, però en l'actualitat s'ha després quasi tot l'arrebossat, el que ens ajuda a apreciar l'aparell de maçoneria. Les finestres i la porta de l'edifici principal, són de pedra picada, mentre que les obertures més modernes són d'obra. (veure annex 3).

A la façana posterior es va adossar una sèrie d'annexos d'ús agrícola. Es pot apreciar que el cos principal de l'edifici està construït amb maçoneria, i el costat oest i les golfes són una obra posterior aixecada amb murs de tàpia. Aquesta mateixa tècnica de tapiar va ser utilitzada en la construcció de la muralla.

En aquesta façana, hem de destacar dues obertures a la planta baixa. La primera, correspon a una porta *adovellada*⁸ i comunica l'exterior amb el vestíbul de la casa. El llindar, de pedra, reposa sobre el *permòdol*⁹, i al centre està cisellat la data: 1678, el mateix any que Joan de Nin i Vidal era armat cavaller a l'espera de la confirmació reial l'any següent. Per damunt, s'aprecia un arc de descarrega de maó massís.

A la peça que hi ha a la dreta del vestíbul, segons s'entra des del carrer Josep Nin, hi ha una porta que comunica amb l'exterior. És, possiblement, l'accés més antic que es conserva a l'edifici. Es tracta d'una porta de petites dimensions composta per dos muntants de pedra picada i arc de mig punt a la cara exterior, i un terme-i-alt a l'interior, construït amb peces de fusta i muntants de maçoneria. Per la tipologia i les característiques constructives, podria datar-se de l'època baix-medieval (veure annex 4).

8 Adovellada: arc en el qual la peça central és una llinda.

9 Permòdol: Element arquitectònic que sobresurt d'un pla vertical i serveix per sostenir alguna cosa.

Al primer pis, hi ha dues finestres balconades idèntiques a les de la cara principal, a més d'altres obertures que es van construir posteriorment. També, hi ha diverses finestres a les golfes (veure annex 5).

La façana lateral de la cara nord, molt tacada¹⁰ per la vegetació, deixa entreveure dos finestres balconades al primer pis. La façana meridional que està presidida per la talaia, al cos superior de la mateixa, van dibuixar un gran rellotge de sol.

7.3 Planta baixa

La fisonomia de Cal Cadernal a nivell de planta baixa mostra que existeix una estructuració molt determinada per les parets mestres, i que s'aprecia en la parcel·laria de la zona. Ens referim a un sistema distribuït en espais rectangulars amb un dels costats menors oberts a la via pública, amb unes dimensions aproximades de 5 per 12 metres. Aquesta distribució pot tenir el seu origen en una parcel·laria d'origen medieval.

Aquests orígens medievals a la distribució espacial poden estar relacionats amb una sèrie d'elements que s'han pogut observar a la planta baixa de Cal Cadernal. En primer lloc, la portada de mig punt abans anomenat que, segons la seva tipologia, es pot datar a la baixa edat mitjana. En segon lloc, a la peça que hi ha a l'esquerra del vestíbul es poden observar dos arcs apuntats de tipologia clarament medieval (veure annex 6), i un tercer, més proper a la façana interior, que s'ha de datar a l'època moderna, encara que podria ocupar el lloc d'un altre arc apuntat. A més a més, el mur sud d'aquesta estada és obra de tàpia, tècnica constructiva utilitzada durant l'edat mitja en aquestes regions.

A la peça de la part dreta del vestíbul trobem dos arcs més de la mateixa factura que el de mig punt (veure annex 7) de l'espai anterior. També, hi ha una gran xemeneia que puja al pis superior per l'interior del mur, i que es podria connectar amb la sortida de fums de l'antiga cuina de la mansió. No es pot descartar de que es tractes d'una instal·lació industrial, com per exemple, una farga per atendre les necessitats que exigien les eines de llaurar. Hi ha encara la possibilitat que fos la xemeneia d'una primitiva cuina situada a la planta baixa.

¹⁰ Tacada: bruta.

¹¹ parcel·lari: Relatiu a la parcel·la de terreny: concentració parcel·laria.

Les estades del costat sud de Cal Cadernal tenen unes dimensions menors entre les parets mestres i es corresponen a una ampliació de l'època contemporània. L'últim ús d'aquests espais es va destinar a molí d'oli. Encara ara es conserven les moles, la base d'una premsa hidràulica i una sèrie de cups, conduccions i vies de vagonetes per al transport de les olives (veure annex 7).

He deixat pel final d'aquesta descripció el vestíbul de la casa. Es tracta d'una peça molt modificada al llarg dels anys. En els últims anys ha estat adaptada per diferents usos agrícoles, havent perforat diversos cups ¹², encara intactes.

Aquest espai, possiblement concebut en el conjunt de la parcel·lació medieval, va ser coberta el segle XVII mitjançant una volta de rajoles disposades segons l'esquema d'espina de peix. La volta descansa sobre arcs escarsers ¹³ molt plans que es disposen sobre capitells decoratius d'influència toscana (veure annex 9).. No seria d'estranyar que aquesta reforma comportés la construcció de l'escala d'accés al pis superior, a l'angle esquerra de la peça. Es tracta d'una obra de carreus que envaeixen parcialment la peça amb arcs apuntats de la part esquerra. Es cobreix amb una successió de petites voltes d'arestes enguixades (veure annex 10).

7.4 Primer pis

Si la planta baixa és la zona dedicada a les feines agrícoles i magatzem de la casa, el primer pis és l'espai reservat a l'estatge dels seus habitants. El cos principal de Cal Cadernal en aquest nivell, està presidit per un gran espai, just sobre el vestíbul, que podem definir com la peça més important de la casa: una gran sala noble de planta rectangular al voltant de la qual, s'obren les demés estances.

Des de l'escala principal, s'accedeix directament a la sala noble. Dels seus laterals s'obren sis portes decorades amb pilastres, columnes i frontó de guix, de tradició renaixentista. Aquestes portes donen pas a una sèrie d'estances (la cuina moderna, les golfes, dormitoris) i a un segon espai distribuïdor que explicarem més endavant.

12 Cups: Lloc on es trepitja el raïm, es premsa l'oliva o la poma per obtenir el seu suc.

13 Arc escarser: el que és menor que la semicircumferència del mateix radi.

La sala s'il·lumina a través de quatre grans finestres balconades amb pedrís, ja anomenades al descriure les façanes. Entre les dues de la paret oest, es va obrir un gran armari a l'interior del mur (veure annex 11). La coberta de l'estança es va realitzar amb capçals molt alts i regulars, com si fossin bigues, sobre unes motlures de guix (veure annex 12).

La porta central del costat dret del menjador davant de la porta de l'escala, dona a un segon espai distribuïdor. Des d'aquí s'accedeix a un petit oratori, d'on es van arrencar una sèrie de pintures al fresc, i a tres habitacions, cada una d'elles amb una finestra balconada amb pedrís. La primera, que obre al carrer Josep Nin, té unes dimensions menors, ja que al seu interior alberga l'espai de la gran xemeneia, la qual he fet referència anteriorment. Les altres dos tenen una superfície similar. La que ocupa l'angle nord oest conserva encara una gran cuina de carbó de quatre punts de foc (veure annex 13).

L'ampliació de les estances del flanc sud de l'edifici va tenir lloc entre els segles XIX i XX. A aquest sector s'accedeix des d'una nova obertura a nivell del carrer i es compon d'una sèrie d'estances: menjador, alcova, habitacions i cuina, la qual comunica amb la sala noble de l'edifici antic. Aquesta nova construcció, que es va convertir en l'habitatge dels últims propietaris va deixar en un segon pla les estances del segle XVII, el destí de les quals fou allotjar als grangers.

El primer pis de l'atalaia, que al seu temps havia constituït un element de prestigi de la construcció del segle XVII, fou integrat a l'espai d'aquest nou habitatge.

7.5 Cobertes

S'accedeix a les golfes per una segona escala que s'inicia a un costat de l'entrada de la sala del primer pis. És un espai molt ampli, airejat per una sèrie de finestres i cobert per una teulada a dues vessants i sobre una estructura de fusta. Les teules es disposen sobre capçals i els espais entre elles es veuen en alguns casos units amb morter i guix. La torre té una coberta similar, a quatre vessants, i la part superior va ser un colomer (veure annex 14).

Al descriure les façanes es va fer referència a que la part superior dels murs és de tàpia. Aquesta circumstància i el fet que la coberta de l'edifici cobreix parcialment la de la torre, fa pensar que en un moment determinat, pot ser que ja al segle XVIII, s'aixequés el nivell de les golfes amb la finalitat d'ampliar l'espai destinat a emmagatzemar la palla.

8 VESTIGIS ARTÍSTICS DE CAL CADERNAL

8.1 Metodologia

Les cates es van realitzar amb mètodes mecànics mitjançant l'ús del bisturí, fent saltar les diverses capes de pintura existents sobre els paraments fins arribar als estrats inferiors. En alguns casos, es va utilitzar una solució hidroalcohòlica, aplicada amb un polvoritzador manual, juntament amb l'acció d'una esponja, amb la intenció de solubilitzar i disgregar les capes de pintura més superficial.

8.2 Treballs realitzats

Es va realitzar una inspecció ocular dels paraments interiors i exteriors de l'edifici i, als murs i sostres de les cambres més representatives i als elements d'obertura de la façana principal, es van realitzar cates per poder determinar l'existència de pintures murals i d'inscripcions amb dates.

Les cates, en un nombre total de 20, es van realitzar als llocs següents:

- Escala principal: volta d'arestes.
- Sala noble de distribució del primer pis: murs, muntants, llindes i cornises de les portes, cornisa, bigues i revoltos del sostre.
- Capella: murs i sostres.
- Habitació amb alcova: murs i cornisa, bigues i revoltos dels sostres.
- Façana principal: clau de l'arc de la porta principal i a les llindes de les dues finestres del primer pis.

8.3 Resultats

A l'interior de l'edifici, les úniques restes de decoració pictòrica s'han documentat a la part de l'immoble que fou habilitat com a habitatge, probablement entre l'últim quart del segle XIX i el primer quart del segle XX. Aquestes pintures

15 Paraments: Qualsevol de les dues cares d'una paret, d'un mur o d'un carreu llaurat.

decoratives, que es troben amagades sota diverses capes de pintura de diversos colors, consisteixen en motius florals emmarcats per línies que segueixen paral·lels als límits dels sostres. S'ha pogut detectar aquesta decoració als sostres de l'escala i de l'habitació amb alcova. També pot ser presentat en altres estances de l' habitatge, com el rebedor, el despatx, el menjador, etc.

Amb relació a la tècnica d'execució, s'ha de dir que aquesta decoració va ser realitzada com pintura a la cola mitjançant la utilització de plantilles calades. Per tant, es tracta d'una decoració seriada sense interès artístic especial.

També s'ha de dir que en moltes parts el seu estat de conservació és molt dolent a causa de l'aigua que ha accedit per filtracions procedents del sostre de l'edifici. Igualment, a causa del procediment pictòric utilitzat a la seva execució, la seva recuperació pot arribar a ser molt difícil.

A la resta de l'immoble, la zona que es conserva pràcticament impecable des de la seva edificació, no s'ha pogut determinar l'existència de pintures decoratives. A les cambres d'aquest sector hi ha una capa de blanquejant directament sobre els revestiments de guix dels paraments. També en aquest cas, damunt hi ha diverses capes de pintura realitzades en èpoques posteriors.

Només s'han detectat restes d'una pintura de color vermell al muntant d'una de les portes de la sala noble.

A l'exterior de l'edifici, al cos afegit a la dreta i ha restes d'una pintura amb decoració vegetal i geomètrica. Es tracta, possiblement, d'una pintura al fresc realitzada durant el segle XVIII. El seu estat de conservació és molt satisfactori, encara que seria convenient realitzar tractaments para la seva conservació i restauració.

A la façana principal s'han trobat dos murals de tradició musulmana. Són murals realitzats a base de diferents formes geomètriques. Al centre es pot observar una flor de quatre fulles realitzada a base de petits cercles, emmarcada per diferents sanefes (veure annex 16).

Per sota del nivell de la casa s'han trobat túnels dels que suposadament es realitzava moneda falsa, també servien com a via de desallotjament de la casa en cas de ser atacats.

9 RESTAURACIÓ.

9.1 Restauració interior.

Pel que fa referència a l'espai interior de la casa, s'intenta reproduir al màxim el seu estat anterior.

La planta baixa, gràcies a la seva accessibilitat proposa ser adaptada a les activitats d'ús més massiu i diari de la seu social. A la planta baixa s'ubicarà una sala per col·loquis i es habilitaran espais per a exposicions temporals o de material etnològic ... També hi haurà un accés a les plantes superiors i uns serveis higiènics. Aquests accessos seran mitjançant una nova escala i un nou ascensor. Igualment es manté l'escala històrica de pujada a la primera planta, de manera que hi haurà dues escales, garantint així, l'evacuació de la gent en cas de necessitat.

A la primera planta és on trobem les dependències més nobles de l'antiga casa i el projecte pretén recuperar el caràcter de la casa del segle XVII. Aquesta planta té vocació de ser aparador d'una època i s'habiliten les sales per a ser visitades i observades. Es reserven uns espais per a magatzem i despatx. D'aquesta planta neix una nova escala que arribarà a la planta golfes. Amb aquesta escala i amb un altre nou accés principal es garanteix també a la planta golfes dues vies d'evacuació.

La planta golfes històricament era un espai residual i de magatzem. Ara quedarà com un espai perfectament habilitat i útil per a activitats administratives o lligades a l'ús intern de la fundació.

El caràcter d'aquesta planta ve determinada per la coberta amb acabats en fusta i amb les pendents pròpies de la seva geometria.

La resta de la intervenció es realitzarà amb criteris de conservació i rehabilitació d'espais, materials i caràcter.

9.2 Restauració dels voltants.

L'espai lliure existent, antic pati de la cases, es pretén urbanitzar com a plaça oberta al Municipi. Es tracta doncs d'aprofitar la restauració de l'edifici destinat a un ús públic, afegint-li un espai obert que permeti esponjar el casc antic i urbanitzar de manera que ens permeti un accés digne i espaiós a l'edifici (veure annex 17).

La muralla històrica del recinte està situada a l'oest. Esta construïda amb mur de maçoneria i coronada per merlets. Es conserva pràcticament tot el tram oest encara que amb deficiències que fan necessari una intervenció de conservació i restauració.

10 CONCLUSIONS.

Un cop realitzat el meu treball de recerca, estic en disposició de treure algunes conclusions que ara em dispo a comentar:

a) Per tot el comentat fins al moment, podríem considerar Cal Cadernal com un exemple d'evolució d'un solar rural ric del Camp de Tarragona. D'origen medieval, en primer edifici va ser progressivament absorbint nous espais fins que es realitza una gran transformació constructiva, ja en el segle XVII. Va ser llavors quan es van ampliar i renovar els espais que configuraven la fisonomia de bona part de l'edifici, amb una planta baixa dedicada a activitats agrícoles, un pis per a habitatge dels propietaris, la família Nin, i en una tercera planta, les golfes, dedicades l'emmagatzematge de palla. L'edifici es va completar amb una talaia, probablement alguna cosa anterior a aquesta reforma del segle XVII, la qual dóna al conjunt un cert aire senyorial. Les reformes posteriors ampliarien tant l'espai destinat a l'ús agrícola com la zona d'habitatges.

b) En l'àmbit decoratiu i artístic, els resultats obtinguts per les diferents cates, realitzades per arqueòlegs, no es poden considerar definitius. El treball realitzat ha servit per obtenir una idea aproximada de les dades relacionades amb els aspectes artístics, tecnològics i cronològics. Segons els arqueòlegs encarregats de la realització d'aquestes cates consideren necessària la realització d'un seguiment durant els treballs de restauració i rehabilitació que s'executin en l'edifici per establir noves dades i confirmar els obtinguts. Malgrat tot i fins al moment no s'ha trobat pràcticament cap vestigi de veritable rellevància.

c) No podem diferenciar cap estil arquitectònic ja que com ja s'ha anat comentant, les diferents reformes que ha sofert la casa fan pràcticament impossible la seva catalogació. Trobem tant zones marcadament gòtiques com a elements decoratius purament renaixentistes. Si que podem assegurar que l'edifici principal té el seu origen en la baixa edat mitja.

d) Dels objectius marcats al plantejar el tema del meu treball de recerca, crec que he investigat cadascun d'ells, i per tant he pogut augmentar els meus coneixements sobre el poble de Salomó, i en especial de la casa de Cal Cadernal.

e) Pel que fa al tema de les reformes dutes a terme tant en edifici com en els seus voltants, es poden dir que les obres segueixen el seu ritme. La façana està totalment restaurada i les cases que es construeixen al seu voltant estan molt avançades.

f) Després de l'estudi més a fons de la casa, em veig amb la capacitat de poder fer un petit resum de l'evolució de la casa durant les diferents èpoques. Malgrat tot, les dades no són conegudes a causa dels pocs documents que s'han trobat.

A la Baixa Edat Mitjana, abans de ser comprat per la família Nin, el terreny on ara s'ubica Cal Cadernal estava ocupat per quatre habitatges. Al 1594 és quan es té constància de l'existència de l'edifici ja en possessió de la família Nin. L'edifici en aquells moments estava compost per un cos central. Aquesta estructura no variarà fins al 1679.

En aquest any i a conseqüència de la investidura com a cavaller de Joan Nin i Vidal, s'adossa a l'edifici una talaia com a signe de distinció i poder. També es creu que en aquests anys també es va construir la muralla que tanca els terrenys de Cal Cadernal.

L'última informació històrica que es conserva sobre l'evolució de l'edifici és la seva venda en 1709. la casa passava a mans d'un noble de la ciutat de Barcelona per un preu de 12.810 lliures de Barcelona. Aquesta venda es deu a les fortes deutes que suportaven la família Nin.

Les reformes posteriors ja són de l'època moderna i tenen un caràcter funcional. Es pot destacar l'ampliació de la zona agrícola, el canvi d'ubicació de la zona destinada a l'habitatge i l'ampliació de les golfes. Es pot dir que l'edifici ha estat emmotllar-se a les diferents èpoques de la història.

11 ABSTRACT.

The research project I have carried out focuses on the architectonic and historical side of Cal Cadernal. Cal Cadernal is an old building placed in Salomó, which is a village near Tarragona. This research project has been realized in order to deepen in the origins of the village. Another reason is the great influence that the owners of the house had on the village. The last objective is the study of the evolution of the building during its history.

The needful information to execute all the research project has been compiled from a great amount of sources such as the city hall of Salomó, the architects in charge of the restoration of the building and lost of articles extracted from architectonic books. Another source was “El Ball de Sant Crist de Salomó” because of its straight relation with the owners of the house. Therefore it was a great aid the presence to one of its representations.

To sum up, this project has been done in order to increase the knowledge of the village of Salomó and specially of his main building “Cal Cadernal”. This project shows us that this building has suffered a great number of restorations, that is why it is very difficult to find the global style of the building.

12. BIBLIOGRAFIA.

- Ajuntament de Salomó, (www.salomo.altanet.org). [Consulta: 10.09.2003]
- Virgili Colet, Antoni. L'edifici "Cal Cadernal" i el llinatge "Nin". Barcelona, 2002.
- Martínez, Mn. Marcial. *Ball del Sant Crist de Salomó*. Barcelona 1973.
- Bargalló Valls, Josep. *El Ball del Sant Crist de Salomó*. Tarragona 1991.
- Figuerola Mestre, Joan. *Projecte bàsic rehabilitació Cal Cadernal a Salomó*. Tarragona, 2002.
- Figuerola Mestre, Joan. *Rehabilitación Cal Cadernal. Urbanització de l'entorn i restauració de la muralla*. Tarragona, 2002.
- Romera, Jordi; Figuerola, Joan; C. Gavalda, Joan. *Rehabilitació Cal Cadernal, Urbanització de l'entorn i restauració de la muralla*. Tarragona: Ajuntament de Salomó, 2002.
- *El Ball del Sant Crist*. [VHS]. Barcelona. TVC, 2001.
- *Salomó I*. [VHS]. Tarragona. Vibria, 1992.
- *Salomó II*. [VHS]. Tarragona. Vibria, 1992.